

düsbEd

DİCLE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-6219 Nisan 2020 YIL-12 Sayı 24

Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date

23.11.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date

28.04.2020

Dr. Öğr. Üyesi Segâh TEKİN

Necmettin Erbakan Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
segahtekin@gmail.com

Melike Tuğba DOLU

Necmettin Erbakan Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Uluslararası İlişkiler Bölümü
melike.dolu@hotmail.com

GÜNEY – GÜNEY İŞBİRLİĞİNİN İDEOLOJİK TEMELLERİ: BAĞLANTISIZLAR HAREKETİ VE KÜRESEL GÜNEY*

Öz

20. yüzyılın ikinci yarısında eşit aktörler arasında hiyerarşik olmayan diyaloga yaptığı vurguyla yeni bir ortaklık formu olarak ortaya çıkan Güney-Güney İşbirliği, uluslararası işbirliğinin değişen dinamiklerini anlamak için geniş bir çerçeveye sunmaktadır. Bu çalışma, Güney-Güney İşbirliği'nin tarihsel gelişimini Bağlantısızlar Hareketi çerçevesinde ele almaktadır. 1960'larda başlayan Bağlantısızlar zirvelerini kronolojik sırayla inceleyerek, Küresel Güney kavramının ortaya çıkışının ve Güney-Güney İşbirliği'nin gelişiminin izlerini sürmektedir. Bağlantısızlar'ın destek verdikleri merkezlerin ve komitelerin çalışmalarının çıktılarını özetleyen zirve bildirgeleri, Birleşmiş Milletler (BM) sistemi içinde geliştirilecek olan Güney-Güney İşbirliği'nin kavramsal ve ideolojik temellerinin oluşumuna katkıda bulunmuştur. Çalışma, bu katkının ötesinde Bağlantısızlar'ın, ekonomik boyutuna vurguyla Güney-Güney İşbirliği'nin geliştirilmesini iki kutuplu sistemin ortadan kalkmasının ardından bir varlık sebebi olarak benimsediklerini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bağlantısızlar Hareketi, Küresel Güney, Güney-Güney İşbirliği, Kolektif Özgüven, Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen

THE IDEOLOGICAL BASES OF SOUTH-SOUTH COOPERATION: THE NON-ALIGNED MOVEMENT AND THE GLOBAL SOUTH

Abstract

South- South Cooperation (SSC) which emerged as a novel partnership form during the second half of the 20th century with an emphasis on mutual and non-hierarchical dialogue between equal actors, provides a broad framework to understand the changing dynamics of international cooperation. This paper analyses the evolution of SSC within the framework of Non-Aligned Movement (NAM). By examining NAM summit meetings since the 1960s, it traces the conceptual emergence of the Global South and the clues for the development of SSC. The summit declarations summarizing the output of the efforts of centers and committees supported by NAM have contributed to the formation of the conceptual and ideological bases for SSC which were further elaborated within the United Nations (UN) system. The paper reveals that beyond this contribution, NAM has implicitly adopted the improvement of SSC with an emphasis on its economic dimension as a purpose of existence, following the extinction of the bipolar world system.

Keywords: Non-Aligned Movement, Global South, South-South Cooperation, Collective Self-Reliance, New International Economic Order

* Çalışmanın bazı bölümleri, Melike Tuğba Dolu'nun Dr. Öğr. Üyesi Segâh Tekin danışmanlığında tamamladığı "Güney-Güney İşbirliğini Anlamak" başlıklı yüksek lisans tezinin (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2019) birinci ve ikinci bölümüne dayanılarak hazırlanmıştır.

Giriş

Uluslararası politika ve sosyo-ekonomi çerçevesinde yaşanan gelişmeler, uluslararası işbirliği formlarını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilemektedir. Uluslararası ilişkilerde değişen gerçeklikleri yansıtan sosyo-ekonomik bir grup olan Küresel Güney'in bir araya gelerek toplanması, politika ve ekonomi arenasında giderek yükselmesi, Güney'in kendi içerisinde ve dünyanın geri kalanı ile ilişkilerinde yeni dinamiklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Geleceği belirsiz küresel yönetişimin seyircisi olarak kalmak yerine aktif bir rol edinerek küresel yönetişime şekil verenlerden olma (SAIIA, 2016: 4) amacı ile hareket etmeye başlayan Güney aktörlerinin bir araya gelmeleri, Güney-Güney İşbirliği'nin ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlamıştır.

İki yönlü eşit ortaklık ilişkisi varsayımı ile uluslararası işbirliğinin yeni formu olarak kabul edilen Güney-Güney İşbirliği'nin dinamikleri, çeşitli kaynaklardan beslenmektedir. Güney-Güney İşbirliği'nin kökenleri, 1960'larda ve 1970'lerde sınırlı yeteneklere sahip ve çoğunluğu bağımsızlıklarını yeni kazanan devletlerin, Soğuk Savaş ikilemi dışında gelişmelerini sağlama amacı güden sömürgecilik sonrası dayanışma hareketi olarak tanımlayabileceğimiz Bağlantısızlar Hareketi'ne dayanmaktadır. Bağlantısızlar Hareketi, Doğu-Batı ayrımının dışına çıkarak o dönem için Üçüncü Dünya olarak adlandırılan Güney ülkelerinin ya da gelişmekte olan ülkelerin komünist veya kapitalist bloktan olsun gelişmiş ülkelerden farklarını ve özel ihtiyaçlarını ortaya koyarak işbirliğine gitmelerine zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla günümüzde bölgeler arası ilişkilerden iki ülke arasındaki teknik işbirliğine dek geniş bir yelpazedeki ortaklıkları tanımlamak için kullanılan Güney-Güney İşbirliği'nin ortaya çıkışında, Bağlantısızlar Hareketi'nin önemi ve tarihsel rolü yadsınamaz. Bağlantısızlar, Güney ülkelerini bir araya getirmiş ve bir kategori olarak Güney'i ortaya koymuşlardır. Böylelikle işbirliğini teşvik etmesi bakımından Güney-Güney İşbirliği anlayışının gerek Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında kabul görmesinde gerekse günümüzde giderek artan işbirliğinin ortaya çıkışında Bağlantısızlar önemli rol oynamıştır ve oynamaya da devam etmektedir.

Bağlantısızlar Hareketi'nin Küresel Güney'in ortaya çıkışında farkındalığı sağlayıcı etkisinden hareketle bu çalışma, hareketin Güney-Güney İşbirliği'nin ortaya çıkışı ve gelişimi üzerindeki etkisini ele almaktadır. Bağlantısızlar Hareketi bağlamında Güney-Güney İşbirliği'nin ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlayan motivasyonlar, prensipler ve olaylar kronolojik bir şekilde incelenerek bir yol haritası çizilmeye ve Bağlantısızlar perspektifinden, işbirliğinin kendine has değişken yapısı anlaşılmasına çalışılmıştır. Kavramsal ve tarihsel gelişimi ortaya koyma amacı ile uyumlu olarak, ilgili akademik literatürün beraberinde birincil kaynaklardan yararlanılmasına özen gösterilmiştir. Bağlantısızlar Hareketi zirve bildirgeleri, ilk zirve toplantısından itibaren sırayla incelenerek değerlendirilmiş ve hem Küresel Güney hem de Güney-Güney İşbirliği'nin kavramsal yolculuğunun ve işbirliği hedeflerinin ortaya konmasına çalışılmıştır. Çalışma iki ana bölüme ayrılmıştır. Giriş kısmının ardından ilk bölümde kavramsal ve tarihsel çerçeveyi sunmak amacıyla Bağlantısızlar Hareketi'nin ortaya çıkışı, amaçları ve kısa tarihi ele alınmış, sonrasında Küresel Güney ve Güney-Güney İşbirliği kavramları değerlendirilmiştir. İkinci bölümde, Bağlantısızlar Hareketi'nin zirve bildirgeleri incelenerek Güney-Güney İşbirliği'nin ortaya çıkışı ve gelişiminde Bağlantısızlar'ın etkisi analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise Bağlantısızlar'ın günümüz dünyasında Güney-Güney İşbirliği'ne katkısı ve yönlendirici potansiyeli değerlendirilmiştir.

1. Üçüncü Dünyadan Küresel Güney'e: Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan

1.1 Bağlantısızlar Hareketi

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesini izleyen yıllarda bağımsızlığını yeni kazanan, dünya düzeninde farklı kuralları isteyen eski sömürgeler, iki kutuplu Soğuk Savaş dünya düzeninin merkezlerinden kitlesel olarak uzaklaşarak öncelikle siyasi ve askeri, ilerleyen yıllardaysa ekonomik özgürlük talep etmişlerdir. Özellikle, Afrika ve Asya uluslarında sanayileşmiş Batı'dan kurtuluş mücadelesinin siyasal boyutu yanında muazzam ekonomik boyutu da (Heywood, 2007: 171) hatırlandığında, kapsamlı özgürlük talepleri daha iyi anlaşılabilir. Böyle bir atmosferde yirmi dokuz Afrika ve Asya ülkesinin katıldığı, 1955 yılında düzenlenen Bandung Konferansı bu ülkelerin örgütlenmesi adına simge bir tarihtir. Bununla beraber, önce sömürgecilikten kurtulma çabası ardından da bağımsızlığını kazanan sömürgelerin ayakta kalma mücadelesi bağlamında bu ülkelerin

bir araya gelişi, 1950’ler öncesine dayanmaktadır. I. Dünya Savaşı sırasında geleceğin dünya düzeni için “kendi kaderini tayin hakkı”nın belirleyici ilkelerden biri olacağını ifade eden Wilson İlkeleri, savaş sonrası yıllarda Avrupa içinde de kendine destek bulan sömürgecilik karşıtı mücadelede önemli bir dayanak olmuştur. İki savaş arası dönemde Avrupa’da kurulan ve savaş ortamına girilmesi nedeniyle başarısız bir girişim olarak kalan Emperyalizm Karşıtı Cemiyet, böyle bir örgütlenme çabasının ilk örneğiydi. Yine kıtalar özelinde sömürgecilik karşıtlığını savunmak üzere Afrika ve Asya kıtalarına yönelik toplantılar düzenlenmiştir (Wyss vd., 2016: 3). Özellikle 1940’larda Hindistan öncülüğünde Asya’da yeniden ortaya çıkmaya başlayan sömürgecilik girişimlerinin önlenmesini ve yeni bağımsızlığını kazanmış ülkeleri bir araya getirmeyi hedefiyle düzenlenmeye başlanan toplantılar, Bağlantısızlar Hareketi’nin ortaya çıkışında etkili olmuşlardır. Son olarak 1954’te Sri Lanka’nın başkenti Kolombo’da ve ardından Endonezya’nın Bogor kentinde düzenlenen toplantılar ise hem Bandung Konferansı’nı şekillendirmekte hem de Bağlantısızlık düşüncesinin çerçevesini çizmekte önemli rol oynamıştır (Ayдын, 2018: 40-41).

Diğer taraftan Batı ve Doğu blokları ayrımının yeni yeni ortaya çıkmaya başladığı yıllarda toplanan Bandung Konferansı, Türkiye gibi sömürge dönemi yaşamamış ülkeler, yeni bağımsız eski sömürgeler, halen bağımsızlık mücadelesi vermekte olup ancak sürgündeki vatandaşları tarafından temsil edilebilen ülkeler gibi pek çok farklılıkları olan aktörleri bir araya getirmiştir. Yine bu aktörlerin bir kısmı bağımsız bir yol çizmeyi hedeflerken bir kısmı da halihazırda Batı veya Doğu ile zaten yakınlaşma sürecine girmişlerdi (Dinkel, 2019: 42-43). Süreç, 1961 yılında ilk zirvesi gerçekleştirilen Bağlantısızlar Hareketi’nin ortaya çıkışı ve gruplaşmanın belirginleşmesi ile devam etmiştir.

Soğuk Savaş’ın iki kutbundan da kaçınmak isteyen ve beşli girişimi olarak da anılan Hindistan lideri Nehru, Endonezya lideri Sukarno, Mısır lideri Nasır, Yugoslavya lideri Tito ve Gana lideri Nkrumah öncülüğünde oluşan Bağlantısızlar Hareketi, günümüzde etkinliği tartışmalı olsa da 120 üye devlet ile dünya nüfusunun yarısından fazlasını kapsamaktadır (NAM, 2019). Sukarno’nun “Geçmişe yas tutmak yerine, geleceğe doğru yönelmeliyiz...biz Asyalılar ve Afrikalılar, birleşmek zorunda olduğumuzu unutmamalıyız” (Sukarno, 1955: 8) ifadelerini içeren açılış konuşması ile başlayan Bandung Konferansı, Bağlantısızlar’ın kendilerine ve dünyaya bakış açılarının çerçevesini oluşturmuştur. Bağımsızlığını yeni kazanan veya kazanma amacındaki ülkelerin, farklı politik görüşleri ve siyasi yönetimleri olan liderleri, Endonezya’nın Cava adasındaki Bandung şehrinde, güven ve iyi niyet vurgusu ile dostane işbirlikleri geliştirmek amacıyla (Timossi, 2015) bir araya gelmişlerdir. Toplantı sonunda, ekonomik işbirliğini teşvik etmenin yanı sıra içlerinde birbirlerine “teknik destek sağlamaları” da yer alan on maddelik Bandung İlkeleri ortaya çıkmıştır (Final Communiqué of the Asian-African Conference of Bandung, 1955: 9).

Bağlantısızlık politikası, harekete katılan devletlerin çoğu tarafından içselleştirilmiş olsa da pratikte izledikleri politikalar ve çıkarları farklı olan bu devletler arasında çatışmalar (Sander, 2013: 427) ve görüş ayrılıkları da yaşanmıştır. Ancak uluslararası politikaya bakış açıları kendi sosyo-ekonomik koşulları doğrultusunda oluşan bu ülkeleri bir araya getiren en önemli itici güç; özgür birer ulus olarak kendi politikaları ile uluslararası alanda yer almak ve işbirliği yapmaktı (Vohra ve Matthew, 1997: 479). Dönemin küresel koşulları bu ülkelerin tam olarak bağlantısız kalmasına izin vermeyecek kadar katıydı. Bununla beraber aynı koşullar, böyle bir hareket çerçevesinde az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kendi aralarında işbirliği yapmasına (Sander, 2013: 431) olanak sağlamıştır.

Bandung Konferansı’nı takiben 1961 Belgrad Zirvesi’nde Bağlantısızlar Hareketi resmen kurulmuştur (NAM 2019). 1960’larda kurumsallaşarak bir uluslararası örgüte dönüşme çabası içine giren Bağlantısızlar, bu yıllarda başarılı olamazken 1970’lerde hızlı bir kurumsallaşma yaşamışlardır (Dinkel, 2019: 133). Bu adımlara rağmen kurumsallaşma sürecinin tamamlanması ve Bağlantısızlar’ın düzenli bir sekretaryaya sahip olmaları ancak 1990’larda gerçekleşmiştir. 1970’lerde yaşanan kurumsallaşma, aynı zamanda Küresel Güney’in ihtiyaçları ile taleplerinin ve Güney-Güney İşbirliği’nin gerek BM çatısı altında gerekse diğer çeşitli uluslararası platformlarda ortaya konulduğu bir dönemle çakışmıştır. Dolayısıyla Bağlantısızlar’ın bir fikir olarak siyasal bağımsızlık vurgusu ile ortaya çıkışı Soğuk Savaş döneminde 1950’lerde şekillenmişti. Fakat,

kurumsallaşmaları ve ekonomik vizyon kazanmaları doğrultusunda 1970'lerden itibaren, Doğu-Batı eksenli bir sistemde yer bulma çabasının ötesinde, günümüze yansıyan etkileri ile Kuzey-Güney eksenli bir dünya düzenine ilişkin bir örgütlenmeye yönelmişlerdir (Dinkel, 2016: 109).

Bağımsızlık mücadelelerinin kazanılmasını takiben Bağlantısızlar, ekonomik bağımsızlık hedefini de gündemlerine almışlardır (Dinkel, 2016). Bununla beraber Bağlantısızlık, eski sömürgeler için özellikle siyasi ve askerî açıdan eski sömürgeci güçlerin veya blokların etkisi altına girmeme amacı çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Ekonomik bağımsızlık düşüncesi ise BM'nin çalışmalarının da katkısıyla ilerleyen yıllarda şekillenmiştir (Sönmezoğlu, 2011: 4).

Bağlantısızlar'ın üyeleri Afrika, Asya, Latin Amerika ve Avrupa gibi dünyanın farklı bölgelerinden gelen ülkelerden oluşur. Bu ülkeler; birbirinden gelişmişlik düzeyinin yanı sıra siyasi sistem, demokratikleşme düzeyi ve gelişmiş Batı ülkeleri ile ilişkiler bağlamında da oldukça farklı özellikler göstermektedirler. Doğu-Batı rekabetinden kaçınarak oluşturulan Bağlantısızlar Hareketi'nin bu güçlerin yanlısı devletlerin harekete katılımları ile zamanla zayıfladığı ileri sürülmektedir (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 113). Soğuk Savaş döneminde her iki büyük bloktan nispeten bağımsız hareket etme amacıyla saygın isimlere sahip güçlü liderler tarafından kurulan Bağlantısızlar arasındaki farklar Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile giderek daha görünür hale gelmiştir. Doğu ve Batı bloklarının başat güçler oldukları Soğuk Savaş'ın ardından patlak veren etnik ve/ya dini temelli çatışmalar ile ekonomik zorluklar grubun Somali ve Afganistan gibi kimi üyelerini başarısız devlet konumuna sürüklemiştir (Dinkel, 2019: 1-2). Bununla beraber, ortaya çıkışlarından itibaren, Bağlantısızlar'ı mevcut dünya düzenini etkileyecek ne siyasi ne ekonomik güce sahip olmadıklarını öne sürerek kendi davranış ve öncelik standartlarını belirleyememiş çağdışı bir yapı olarak değerlendiren görüşler bulunmaktadır. Bunun karşısındaki görüş ise Soğuk Savaş sonrası dönemde kimliğini ve amacını yeniden tanımlamak için uluslararası işbirliğini ve çok taraflılığı savunmakta, dünya ekonomik düzeninin adaletsizliğine karşı duruşu (Munro, 2015) temsil eden bir oto portre çizmeye çalışmaktadırlar. Batılı güçlerin Afganistan ve Irak'ı işgallerinin yanı sıra, Arap Baharı süreci günümüzde karşımıza yeni bir Orta Doğu ve yeni sorunlar çıkarmıştır. 1990'larda başlayan küreselleşme dalgasının ve Çin'in ekonomik büyümesi ile artan ticaretinin sağladığı avantajlar ise bu gelişmelerden yararlanan grup üyeleri ile diğerleri arasındaki ekonomik gelişmişlik farkını artırmıştır. Dünyanın çeşitli bölgelerinde yükselen bölgeselleşme eğilimi ise kimi eski Yugoslavya'nın parçaları olan bağlantısızlar üyelerini, Avrupa Birliği (AB) adaylığına yöneltirken, Asya'da Çin ve Rusya'nın liderlik eğilimleri ile uyumlu örgütlere üye olmalarına neden olmuştur.

Latin Amerika ve Afrika'da bölgecilik yolunda ortaya çıkan yeni eğilimler ise 1990'larda ağırlıklı olmak üzere 1980'lerden itibaren ekonomik, siyasi ve askerî nedenlerle Soğuk Savaş döneminde farklı ideolojik tercihler yapmış ülkelerin bölgesel aidiyet çerçevesinde bir araya gelmelerini bir gereklilik haline getirmiştir. 1980'lerden itibaren Afrika'da bölgeselleşmeye yönelik olarak siyaset, ekonomi ve güvenlik alanlarındaki gerekçelerle hazırlanan çok sayıda anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaların en önemlileri, Afrika Ekonomik Komisyonu'nun kabul ettiği 1980 Lagos Eylem Planı, 1993'te Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) anlaşmasının yenilenmesi ve aynı yıl Afrika'yı çeşitli alt bölgeler çerçevesinde gelecekte bir ortak pazar haline getirmeye yönelik Güney ve Doğu Afrika Ortak Pazarı (COMESA) anlaşmalarının imzalanmasıdır (Matthews, 2003; Dieter vd.: 54-55). Latin Amerika'da ise 1980'de bölge genelini kapsayan Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (LAFTA) anlaşması yenilenecek Latin Amerika Bütünleşme Birliği'nin (LAIA -ALADI) kurulmasının yanı sıra yanı sıra 1990'larda alt bölgesel kurumlar olan Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) ve Karayip Ülkeleri Birliği (ACS) gibi yeni örgütler ortaya çıkmıştır (Dabène, 2012: 3).

1.2 Küresel Güney Düşüncesi

Küresel Güney, düz bir okuma ile coğrafi tanım olarak güney yarım küreyi belirtmektedir. Ancak burada konu edilen Güney, kuzeyden ekvator çizgisi ile ayrılmış coğrafi bir bölgenin aksine, sosyo-ekonomik gelişmişlik farkını belirten kavramsal bir sınırdır. Küresel Güney'in coğrafyası ekonomik-politik olarak ayrılmakla birlikte bu kavrama dâhil edilen insan nüfusunun ağırlığı Kuzey yarım kürede toplanmıştır. Bu kavramsal sınırın içinde Asya, Afrika, Latin Amerika ve Karayipler'de

bulunan çeşitli ülkeler ve uluslararası aktörler yer almakta bazıları ise dışlanmaktadır. Ekvator çizgisinin altında kalan Avustralya ve Yeni Zelanda Kuzey ülkesi olarak sayılırken, Küresel Güney'in yoksul ada ülkelerinden, Brezilya gibi sanayileşmiş ülkelere ve OPEC ülkelerine (Sönmezoğlu, 2005: 130) kadar uzanan geniş bir yelpazesi vardır. Küresel Güney'de yer alan ülkelerin pek çoğu sömürge altında yaşamış ve dekolonizasyon sürecinin iç dinamiklerini değiştirdiği veya iki kutuplu Soğuk Savaş düzeni sürecince iki kutba da dahil olmayan, Üçüncü Dünya Ülkesi olarak anılmış ülkelerdir. Aynı zamanda kalkınma çalışmalarının artmasıyla sıkça anılan gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler Küresel Güney olarak anılmakta hatta bu terimler yerine Güney teriminin kullanılmasının daha olumlu olacağı düşünülmektedir (Rigg, 2015). Üçüncü dünya veya gelişmekte olan ülke kavramlarının ikamesi olarak görülse de Güney terimi, ardılları gibi hiyerarşik bir temele sahip olmayan anlam bütünlüğü ile Güney-Güney İşbirliği'nin görece eşitler arasındaki işbirliği doğasını desteklemektedir. Kuzey-Güney kavramlarının kullanılması, üçüncü dünya ve gelişmekte olan ülke gibi hegemonik tanımlamaları yok ederek, kavramlar arasındaki eşitsizlikleri yok saymaktadır (Çelik, 2016: 116).

Kuzey-Güney ayrımı ve Küresel Güney hakkında yapılan ilk çalışmaların tarihi 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Küresel Güney kavramının ilk olarak yer aldığı eser bazı kaynaklarda (Tosunoğlu, 2014: 7) 1966 yılında yayınlanan David Horowitz'in *Kuzey ve Güney Yarım Küreler: Uluslararası Ekonomik Dengesizlik* (Horowitz, 1966) adlı kitabı olarak geçmektedir. Bazı kaynaklar ise (Di Nicola, 2017: 4) Küresel Güney kavramının ilk defa kullanımını 1969 yılında Liberation dergisinde yayınlanan aktivist Carl Oglesby'nin yazısına dayandırmaktadır (Oglesby, 1969: 19). Kuzey-Güney ayrımına yer veren diğer önemli bir çalışma ise kısaca Brandt Raporu olarak bilinen 1980 yılında eski Batı Almanya Şansölyesi Willy Brandt'ın başkanlık ettiği komisyonun hazırladığı *Kuzey-Güney* raporudur (The Brandt Commission, 1980). İlk örneklere kıyasla daha geç bir tarihte yapılan bu çalışma Güney teriminin popülerleşmesini sağlamış; Kuzey ülkeleri ve Güney ülkeleri arasındaki ekonomik dengesizliğe dikkat çekmiştir.

Güney kavramı tek bir tanımı olmayan ve çeşitli kalkınma konuları ile ilişkilendirilmesiyle değişken bir doğaya sahiptir. Geçmişte ideolojik, politik ve ekonomik girdilerle işlenen Küresel Güney kavramı günümüzde daha çok kalkınma politikası ile ilişkilendirilmekte, gelişmekte olan ülkeler arasında hiyerarşik olmayan yatay ilişkiler ağı ile ortaya çıkan sosyo-ekonomik bir çerçeveyi ifade etmektedir. Küresel Güney kavramının giderek artış gösteren kullanımı günümüzde en üst seviyesindedir. Kavramın kullanılmasının artması temsil ve konu edildiği organizasyonların artışı ile doğru orantılıdır. Bu alanda öncü kurumlar olan Bağlantısızlar Hareketi ve BM organlarının yanı sıra, 20'ler Grubu (G-20), BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti), IBSA (Hindistan, Brezilya, Güney Afrika) gibi yirmi birinci yüzyılda ortaya çıkan oluşumlar; Küresel Güney ve kalkınma işbirliği üzerine çalışmaları dolayısıyla Güney kavramının kullanımı yaygınlaştırmışlardır.

1.3 Güney-Güney İşbirliği

Kökenleri 1960'lı yıllara dayanan Güney-Güney İşbirliği geniş anlamıyla gelişmekte olan ülkelerin kalkınma ve büyüme mücadeleleri bağlamında birbirlerine verdikleri desteğin çeşitli formlarda ortaya çıkışını ifade etmektedir. Bu formlar arasında; gelişmekte olan ülkeler arasındaki diyalog bağlamında bölgesel ve bölgeler arası forumlar oluşturmak; Güney-Güney politika koordinasyonunu geliştirmek ve ortak girişimler başlatmak; sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için hayati önem taşıyan altyapı geliştirmek ile ticaret ve yatırımlar için kaynak sağlamak, işbirliğinin şekillenmesinde izlenen yollar olmuştur. Güney-Güney İşbirliği dar anlamıyla ise öncelikle gelişmekte olan ülkeler arasında kurulan fakat gelişmiş ülkeleri de içerebilen, belirli bir konu, hedef, zaman ve kapsam dahilinde proje bazlı olarak geliştirilen ve genellikle bir taraftan diğerine veya diğerlerine tecrübe aktarımını amaçlayan ikili, üçlü ve çok taraflı ortaklıkları ifade etmektedir.

Güney-Güney İşbirliği'nin literatürde geçerli tek bir tanımı bulunmamaktadır ve tanımı yapan aktörlere göre farklılık gösterebilmektedir. Güney-Güney İşbirliği'nin miladı olarak sayılan Buenos Aires Eylem Planı'nda (BAPA), Gelişen Ülkeler Arası Teknik İşbirliği (TCDC) dolayısıyla da Güney-Güney İşbirliği; gelişmekte olan ülkeler arasında çoklu bağlantıların bir çerçevesini

oluşturmak için geliştirilen bilinçli, sistematik ve politik olarak motive edilmiş bir süreç olarak tanımlanmıştır (BAPA, 1978: 8).

Bağlantısızlar ise kendilerini farklı gelişmişlik seviyelerinde, farklı uzmanlık kaynaklarına, sermayeye ve piyasalara sahip olan ve kendilerini az gelişmişlikten tek bir formül veya tek bir kalkınma yolu ile kurtaramayan, bu farklı kaynakları maksimumda kullanmak için ortak çabalara giren Güney ülkeleri olarak tanımlamaktadırlar. Kendi aralarında işbirliğine yönelik yeni fırsatların ortaya çıkmasıyla, Kuzey'e karşı daha güçlü bir müzakere konumuna geleceklerini hissetmişlerdir (NAM CSSTC, 2018a: 3).

Güney-Güney işbirliğine dair yapılan tanımlarda bu derece farklılıkların görülmesi, tanımlı yapan aktörün işbirliğindeki konumunu göstermekte ve işbirliğinden beklentisi hakkında ipuçları vermektedir. BM ve BM kurumları Güney-Güney İşbirliği'ni tanımlamakta uzmanlık ve bilgi birikimi paylaşımı gibi daha genel ifadeler kullanılırken, Küresel Güney'in içinden çıkan ya da gelişmekte olan ülkeler ve bu ülkelerin oluşturduğu uluslararası örgütler/aktörler tarafından yapılan tanımlamalarda ortak tarihsel arka plan, ortak zorluklar, politik bağımsızlığı korumak gibi ifadeler kullanılmaktadır. Güney-Güney İşbirliği'nin dış yardımdan daha fazlasını ifade ettiği ve bağımlılık sendromunun tasfiyesini sağlayacağı belirtilmektedir. (Fischer, 2016: 2).

Tanımların çeşitliliği Güney-Güney İşbirliği'ne bakışın heterojen bir yapıda şekillendiğini ortaya koymaktadır. Güney-Güney İşbirliği anlayışında iki temel yaklaşım ayrımı yapılmakta; 1955 yılında Bandung Konferansı'na atıfla eski bağlantılar ışığında Güney'i ve Güney-Güney İşbirliği'ni bütünsel bakış açısı ile gören Asya yaklaşımı ile 1978 BAPA'ya atıfla Güney-Güney İşbirliği'ni pratik bir teknik işbirliği olarak gören Latin Amerika yaklaşımı olarak ayrılmaktadır. Ortak noktalarına bakıldığında ise Güney-Güney İşbirliği'nin; dayanışma ruhu ile hareket eden, gönüllülük esasına dayalı, karşılıklı faydayı gözeten, işbirliği partnerlerini eşitler arası yatay ortaklıklar gözeten aktörler olarak gören, Kuzey-Güney İşbirliği'nin rakibi değil tamamlayıcısı olduğu vurgulanan, ön şartsız, talebe dayalı, düşük maliyetli ve pratik sonuçlar beklenen, Kuzey'in katkılarına açık olmakla beraber Güney tarafından Güney için şekillendirilen ilişkiler ağı olma özelliklerinin vurgulandığı görülmektedir.

2. Bağlantısızlar Zirveleri: Küresel Güney ve Güney-Güney İşbirliği'ne Atıf

Bandung Konferansı'nın ilkelerinden olan eşit uluslar arasında, kendi kaynaklarına dayalı, bağımlılığı azaltacak, egemenliğe saygı temeline oturtulmuş işbirliği söylemi Bağlantısızlar tarafından ilerleyen dönemde Güney-Güney İşbirliği ile bağdaştırılmıştır. Bağlantısızlar için giderek ekonomik bağımsızlık düşüncesinin önem kazanması ve bu amaçla Güney-Güney İşbirliği'nin vurgulanması, 1970'lerden itibaren somut bir şekilde ortaya konmuştur (Dinkel, 2014: 213). Bağlantısızlar; Güney-Güney İşbirliği'ni Kuzey-Güney İşbirliği'nin yerine geçecek bir unsur olarak değil, tamamlayıcısı olarak gördüklerini zirve toplantılarında sıklıkla ifade etmişlerdir. Bu çerçevede Bağlantısızlar; kendi ürettikleri ve aşağıda ilgili zirve bildireleri kapsamında detaylı olarak incelenecek olan *kolektif özgüven* ve *Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen (New International Economic Order - NIEO)* kavramlarını literatüre katmışlardır (Fischer, 2016: 2). Küresel Güney'de kurulmuş çoğu uluslararası örgüt gibi Bağlantısızlar Hareketi de ulus üstü bir yapıya ve geniş bir teknokrat kadrosuna sahip değildir. Önemli kararlar, devlet başkanları düzeyinde toplanan zirvelerde alınırken Bağlantısızlar'ın gelecek vizyonuna dair yol haritaları da yine devlet başkanları veya bakanlar düzeyindeki zirve bildireleriyle kamuoyuna açıklanmaktadır. Bu nedenle çalışmanın ikinci bölümünde, zirve bildireleri kronolojik sırayla ele alınarak Bağlantısızlar Hareketi'nin Küresel Güney ve Güney-Güney İşbirliği kavramlarının ortaya çıkışındaki ve Güney-Güney İşbirliği'nin işleyişi üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

2.1 Yugoslavya, Belgrad (1-6 Eylül 1961)

Belgrad'da yapılan ve resmen Bağlantısızlar Hareketi'ni kuran bu ilk zirvenin bildirgesinde Güney'e, Küresel Güney'e veya Güney-Güney İşbirliğine dair özel bir atfa rastlanmamışken, zirvede bağlantısız ülkelerin bir araya gelişi, dünya barışına ve güvenliğine daha etkili şekilde katkı sağlamak ve insanlar arasında barışçıl bir işbirliğini gerçekleştirme amacıyla uluslararası sorunlarla alakalı

görüş alışverişinde bulunmak olarak vurgulanmıştır (NAM, 1961: 6). İşbirliği vurgusunda aktör olarak devletler yerine insanların betimlenmesi, Bağlantısızlar'ın insan merkezli politikalar üretme hedefini ortaya koymaktadır.

2.2 Mısır, Kahire (5-10 Ekim 1964)

İkinci zirvede de Kuzey-Güney ayrımını belirginleştiren Güney terimine ait bir atıf bulunmamıştır. Gelişmekte olan ülkeler arasında işbirliğine yer verilmiş, ilk defa bir Bağlantısızlar zirvesinde katılımcılar ülkeler arası işbirliğine yönelik planlama yapılmıştır. Bu planlama, Barış ve Uluslararası İşbirliği Programı olarak adlandırılmıştır. Zirvede ayrıca, Bağlantısızlar'ın Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) ilk oturumunun sonunda, yetmiş yedi gelişmekte olan ülkenin 15 Haziran 1964'te Yetmiş Yedi Ülkenin Ortak Bildirgesi'ni (Joint Declaration of the Seventy-Seven Countries) imzalamasıyla kurulan G-77'ye destekleri belirtilmiştir (NAM, 1964: 30). Günümüzde 134 ülkeyi kapsayan ve üye ülkelerin finanse ettiği G-77, BM sistemi içerisinde yer alan en geniş hükümetler arası gelişmekte olan ülkeler örgütüdür. İlk başta BM Genel Kurulu'nda gelişmekte olan ülkelerin sesini duyurmak için bir forum olarak kurulmuş, zamanla Güney-Güney İşbirliği'nin BM çatısı altındaki önemli savunucularından biri olmuştur. İlerleyen yıllarda G-77, Küresel Güney'e ilişkin olarak Bağlantısızlar'ın getirdiği önerilerin BM çatısı altında tartışılması ve iki örgütün hedef ve faaliyetleri arasında karşılıklı etkileşimin sağlanmasında önemli rol oynamıştır.

2.3. Zambiya, Lusaka (8– 10 Eylül 1970)

Lusaka Zirvesi'nde de önceki zirvelerde olduğu gibi Güney kelimesine atıf bulunmamıştır. Bununla gelişmekte olan ülkelerin alt-bölgesel ve bölgeler arası işbirliğinin geliştirilmesine vurgu yapılmıştır. Bu amaçla bildirmede işbirliği yapılması öngörülen Planlama, Ticaret, İşbirliği ve Kalkınma; Altyapının Geliştirilmesi ve Bilim başlıklarına yer verilmiştir (NAM: 1970). Böylelikle, Lusaka Zirvesi ile birlikte siyasi konular kadar ekonomik konular da zirve başlıklarında yer bulmaya ve üst düzey yöneticiler tarafından tartışılmaya başlanmıştır. Bu zirvede, Bağlantısızlık ve Ekonomik İlerleme Hakkında Deklarasyon ile Bağlantısızlar'ın gelecekteki faaliyetleri için bir yol gösterici olarak gelişmekte olan ülkeler arasında *kolektif özgüven* (collective self-reliance) kavramı ilan edilmiştir (Matthies, 1979: 75).

İşbirliğini teşvik etmek amacıyla ortaya konan *kolektif özgüven*, uluslararası kalkınma tartışmalarına yaptığı katkı ile anılmakta ve bağlantısızların ekonomik programlarının temelini oluşturan 1973 Cezayir Zirvesi'nde yapılacak *Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen* çağrısının ilk adımını oluşturmaktadır (Sauvant, 1982: 197-198) Bir “kalkınma stratejisi” olarak takdim edilen, bireysel ve kolektif özgüven şeklinde iki boyutta ele alınan kavram, yerel ihtiyaçların özgünlüğüne vurgu yaparak gelişmekte olan ülkeler için kalkınmanın dışarıdan gelen taleplerle değil ülke içi “ihtiyaçlar, kabiliyetler ve kaynaklar” doğrultusunda gerçekleştirilmesini savunmuştur (Matthies, 1979: 75). G-77'nin 1980 tarihli Caracas Eylem Programı, *kolektif özgüven*'i kavramsal düzlemde olarak işlevsel hale getirmiştir. Caracas Eylem Programı çerçevesinde tarımdan sanayileşmeye Güney ülkeleri arasında işbirliğini teşvik eden geçmişte benzeri görülmemiş düzeyde kapsamlı bir planlama ve uygulama sistemi tasarlanmıştır (Praselj, 2014). Bildirgeye dönecek olursak, gelişmekte olan ülkeler arası bilgi transferi, bilim ve teknolojinin uygulanması üzerine deneyimlerin paylaşılması, ticaret ve endüstriyel üretime önem verilmesi gibi Güney-Güney İşbirliği çerçevesinde değerlendirilebilecek konular, Lusaka Zirvesi'nde *kolektif özgüven* teması kapsamında işlenmiştir.

2.4 Cezayir, Cezayir (5– 9 Eylül 1973)

1972'de Georgetown'da düzenlenen ve 1933 Cezayir Zirvesi'ne hazırlık niteliğindeki Dışişleri Bakanları Konferansı'nda ilk kez ekonomik kalkınma ve işbirliği konuları ayrı bir çerçevede değerlendirilmiş ve Ekonomik İşbirliği İçin Eylem Planı yayınlanmıştır. Eylem Planı'nda, gelişmekte olan ülkeler arası iletişim ve temas ağının ilk örneklerinden biri olan G-77 içerisinde bulunan Bağlantısızların, bu ülkeler arasında işbirliği ve yardımlaşma konularında başat güç olarak rol alması gerektiği belirtilmiştir (NAM, 1973; NAM CSSTC, 2018a: 3). Güney kelimesine bir atıf bulunmayan Ekonomik İşbirliği İçin Eylem Planı'na verilen destek, 1973 Cezayir Zirvesi'nde

yinelenmiştir. Georgetown Konferansı'nın çıktısı olan bu plan kendinden sonra ortaya konan BM'nin Güney-Güney İşbirliği'ne yönelik Buenos Aires Eylem Planı (1978) ve G-77'nin 1981'de ilan ettiği Caracas Eylem Planı ile beraber, Güney-Güney İşbirliği'nin günümüze dek uzanan ilkesel ve kavramsal çerçevesini belirlemiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2019). 1972 Georgetown Konferansı'nı takiben Bağlantısızlar, ekonomiye ilişkin küresel düzeydeki taleplerini şekillendirmek için profesyonel yardım almaya başlamışlardır. Aynı zamanda Bağlantısızlar'ın taleplerini meşrulaştırmayı ve görünür kılmayı da hedefleyen bu girişim kapsamında 1983'e dek, uluslararası alanda ekonomi üzerine çalışan uzmanlar ve politikacıların davet edildiği onlarca toplantı düzenlenmiştir. (Dinkel, 2014: 213).

1973 Cezayir Zirvesi bildirgesine ayrıca geçmiş bildirgelerden farklı olarak bir "Ekonomik Bildirge" eklenmiştir. Bağlantısızlar, Cezayir Zirvesi'nde, Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen'in kurulması için çağrıda bulunmuştur (Goldstein ve Pevehouse, 2015: 608). Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen hedefinin temel amacı az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmesini teşvik etmek ve daha önce de sözü edilen gelişmekte olan ülkeler arası kolektif özgüveni ve kendi kendine yeterliliği sağlayarak Kuzey'e olan bağımlılığı azaltmaktır. Zirvede ilan edilen Uluslararası Ekonomik Düzenin Kurulması Eylem Planı'nda "gelişmekte olan ülkeler arasında işbirliğinin teşvik edilmesi" ile ilgili ayrı bir başlık bulunmaktadır. Bu bölümde, gelişmekte olan ülkeler arasında ihracat ve ithalatı teşvik etmek ve aralarında krediye erişimi kolaylaştırmak için ekonomik ve finansal işbirliği araçları oluşturmaları konu edilmektedir. Teknik işbirliği tavsiyesinin öne çıktığı alanlar; sanayi, bilim ve teknoloji sektörleri, deniz taşımacılığı ve kitle iletişim araçları olmuştur. Güney ülkelerinin birlikte hareket ederek uluslararası sistemde daha görünür olmaları gerektiğini savunan bu çağrı, Güney-Güney İşbirliği'nin geliştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bağlantısızların bu çağrısı bir yıl sonra BM tarafından eylem programı olarak hayata geçirilmiştir. Hammaddelerin temel sorunları, ticaret ve kalkınma ile ilgili birincil mallar, uluslararası para sistemi ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınma finansmanı, teknoloji transferi, gelişmekte olan ülkeler arasında işbirliğinin teşvik edilmesi, devletlerin doğal kaynaklar konusunda daimi egemenliğinin uygulanmasında yardım, BM sisteminin uluslararası ekonomik işbirliği alanındaki rolünün güçlendirilmesi gibi başlıklar içeren Yeni Bir Uluslararası Ekonomik Düzenin Kurulması Hakkında Beyan ve Eylem Programı 1974 yılında BM Genel Kurulunun altıncı özel oturumunda kabul edilmiştir (UN, 1974). 1980'de, Bağlantısızlar'ın geliştirdiği *kolektif özgüven*'in BM sistemine dahil edilmesi örneğinde de görüleceği gibi BM kurumları ve Bağlantısızlar arasında, G77'nin köprü görevi gördüğü etkileşim daha belirgin hale gelmiştir.

2.5 Sri Lanka, Kolombo (16–19 Ağustos 1976)

Kolombo Zirvesi öncesi, 1975 yılında Bağlantısızlar'ın ekonomik alanındaki talepleri ve girişimlerine dair hem grup içinde hem de küresel bazda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Güney kelimesine doğrudan atıfta bulunmamasına rağmen 1975 Aralık ayında Paris'te, daha çok Kuzey-Güney Diyaloğu olarak tanınan Uluslararası Ekonomik İşbirliği Konferansı düzenlemiştir. 1976 Zirvesi'nde Bağlantısızlar liderleri, Paris'teki konferansın tüm ülkeler arası ekonomik eşitlik gibi işbirliği temalı gündemlerine destek olunacağını ilan etmişlerdir (NAM, 1976: 147; United States Congress House Committee on International Relations, 1976). Ayrıca, 1974'te BM tarafından ilan edilen Buenos Aires Eylem Planı'nın kabul edilmesinden sonraki süreçte yapılan ilk Bağlantısızlar Zirvesi'nde, Manila'da düzenlenen G-77 toplantısında ilan edilen gelişmekte olan ülkeler arasında teknik ve ekonomik işbirliğini artırma kararı, eylem planı olarak hayata geçirilmiştir (NAM, 1976: 93). Yine Zirve öncesinde 1975'te Peru'nun başkenti Lima'da gerçekleşen Dışişleri Bakanları Konferansı'nda bir ekonomik işbirliği merkezi kurulmasının kararlaştırılması da ekonomik alandaki ortak çalışma hedefinin somut bir çalışma platformuna dönüştürülmesi açısından önemli olmuştur (Dinkel, 2014: 213). Küresel Güney'de ortaya çıkan bu tarz merkezler, yıllar içinde ortak sorunlarının üstesinden gelmek için fikir, bilgi ve beceri paylaşımını artırmıştır.

2.6 Küba, Havana (3-9 Eylül 1979)

Havana Bildirgesi'nde de Güney kavramına yapılan atıf yapılmamakla beraber bir önceki Kolombo Zirvesi'nde kararlaştırılan Ekonomik İşbirliği İçin Eylem Planı'na vurgu yapılmıştır.

Havana Zirvesi Bildirgesi'nde ekonominin yanında doğal kaynaklar alanında, teknik, finansal, örgütsel, teknolojik ve insani işbirliğini geliştirme planlarından bahsedilmiştir. Bu bağlamda G-77 çerçevesinde gelişmekte olan ülkeler arasında işbirliğini arttırmak adına teknik destek grubu kurulması ve yine Bağlantısızlar'ın bu işbirliğinde başat rolü üstlenmesi gerektiği dile getirilmiştir (NAM, 1979: 142-144). Havana Zirvesi'nde ayrıca, Bağlantısızlar ile ilişkilendirilen ve devletlerin kendi kaynaklarına, Güney-Güney İşbirliği'ne dayalı bir kalkınma modeli sunan gelişmekte olan ülkeler arasında kolektif özgüveni (Fischer, 2016) güçlendirmeye yönelik politikalar teşvik edilmiş ve Kolektif Özgüven Deklarasyonu ilan edilmiştir.

2.7 Hindistan, Yeni Delhi (7-12 Mart 1983)

Yeni Delhi Zirvesi Bildirgesi'nde hem Küresel Güney hem de Güney-Güney İşbirliği kavramlarına yer verilmiştir. Yeni Delhi Zirvesi, *karşılıklı fayda* (mutual benefit), Güney ve Güney-Güney İşbirliği kavramlarına ilk defa yer verilmesi bakımından bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Bu kelimeler Kuzey ile süregelen hiyerarşik ilişki üzerinden kavramsallaştırılmıştır. Zirve'de ele alınan konular arasında özellikle Brezilya, Meksika, Arjantin gibi Latin Amerika ülkelerinin kalkınma ve altyapı için aldıkları borçları ödeyememelerinden dolayı yaşadıkları ekonomik kriz (Anderson, 2018) en çok üzerinde durulan konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağlantısızlar bu zirvede, zengin ulusları çok taraflı diyaloga katkı sağlamak yerine, 20. yüzyıl başlarındaki iki taraflı diyalog anlayışına dönmekle ve Kuzey'in ekonomik refahının (revival of the North) Güney'in hayatta kalmasına (survival of the South) bağlı olduğunu kabul etmemekle eleştirmişlerdir (NAM, 1983: 57) Bir önceki zirvede kabul gören Kolektif Özgüven Deklarasyonu, Güney-Güney İşbirliği'nin gelişmesi yönünde atılan en önemli adımlar biri olarak değerlendirilmiştir (NAM, 1983: 151). Çeşitli yönleriyle karşılıklılık ve karşılıklı fayda kavramlarına devletler arası ilişkiler özellikle de Bağlantısızlar'ın birbirleriyle ilişkileri alanında 1950'lerden itibaren yer verilmişti. Yeni Delhi Zirvesi ile *karşılıklı fayda* kavramı Kuzey-Güney hiyerarşisini kırmak isteyen Bağlantısızlar tarafından küresel ekonomik gündeme taşınmıştır.

2.8 Zimbabve, Harare (1-6 Eylül 1986)

BM sistemi içerisinde çok taraflı diyaloglar ile kendine alan yaratamayan Kuzey-Güney İşbirliği'ni bu zirvede felç durumda olarak niteleyen Bağlantısızlar, bir önceki zirvede de dikkat çekilmiş olan zengin ulusların kiminle işbirliği yapacağına tek taraflı karar verdiği ikili diyaloglardan memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir. Harare Bildirgesi'ne göre Bağlantısızlar'ın kuruluş ilkelerinde de yer alan adalet ve egemen eşitlik ilkelerine dayanması öngörülen Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen, tahayyül edilenin tersine işlemektedir. Uluslararası ticarete korumacılığın artmasıyla yüksek faiz oranları ve sürekli yükselen dış borçlanma, tahmin edilemeyen siyasi boyutlara ulaşarak bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğünü tehlikeye sokmakta, Bağlantısızlar'ı ve diğer gelişmekte olan ülkeleri endişelendirmektedir (NAM, 1986: 167-178).

Bu zirvede Güney-Güney İşbirliği üzerine, 1987 yılında Kuzey Kore'nin başkenti Pyongyang'da bakanlar düzeyinde bir toplantı düzenlenmesi kararı alınması dikkat çekicidir (NAM, 1986). Bu toplantıya Tanzanya eski Devlet Başkanı Julius Nyerere başkanlık etmiş, dönemin Hindistan Başbakanı Manmohan Singh Genel Sekreter olarak görevlendirilmiştir. Pyongyang Toplantısı'nda, Bağlantısızlar çatısında altında bir Güney Komisyonu oluşturulmuştur. 1990 yılına kadar birkaç kez toplanan komisyon, Güney'in Mücadelesi (Challenge of South) raporunu yayınladıktan sonra, raporun tavsiyeleriyle 1995'te Güney Merkezi'ne (South Centre) evrilmiştir (Cabana, 2014: 16; The South Commission, 1990). Günümüzde Merkez, Güney-Güney ve Kuzey-Güney İşbirlikleri'nin geliştirilmesi amacıyla faaliyet yürüten, G-77'nin 135 üyesi ile Çin'in yer aldığı bir uluslararası örgüte dönüşmüştür.

2.9 Yugoslavya, Belgrad (4-7 Eylül 1989)

Belgrad Zirvesi ile birlikte Bağlantısızlar, Güney kavramına ve Güney-Güney İşbirliği'ne daha fazla vurgu yapmaya başlamışlardır. Zirve'de küresel ekonomik sorunlar üzerine zirve düzeyinde düzenli olarak yapılacak Kuzey-Güney müzakerelerinin gerekliliği belirtilirken ülke ekonomilerinin etkili işleyişinde gelişmiş dünya ile kurulan bağlar kadar kendi sorumluluklarının

önemine de dikkat çekilmiştir (NAM, 1989:2-18). Bağlantısızlar'ın bu zirvesinde, gelişmekte olan ülkeler arasında kalkınma projeleri ve teknik işbirliğini geliştirmesi amacıyla kurulması kararlaştırılan ve uzun vadeli amaçlarında birini G-8'in diyalog partneri olarak anılmak şeklinde tanımlayan G-15; Güney-Güney İşbirliği bağlamında Kuzey-Güney diyalogu için bir platform oluşturmuştur. Bağlantısızlar'ın önde gelen üyeleri Hindistan, Mısır ve Endonezya'nın yanı sıra Brezilya, Arjantin, İran, Malezya, Nijerya gibi gelişmekte olan ülkeler arasında ekonomik, demografi, coğrafi büyüklük gibi etkenler açısından daha önde olanlar G-15'te yer almışlardır. Böylelikle, gelişmiş ülkelerle masaya oturabilecek kapasitede bir grup oluşturulmaya çalışılmıştır (Sridharan, 1998: 359). Zirve'de ayrıca, 1987'de kurulan Güney Komisyonu'ndan karşılıklı faydaya dayalı işbirliğini geliştirmede katkı beklediği dile getirilmiştir. Güney-Güney hem Kuzey-Güney bağlamında bilim ve teknoloji alanlarında daha yakın bir işbirliği ortamı sağlamanın Bağlantısızlar için öncelikli olduğunu belirtilerek, arzu edilen işbirliği sektörleri detaylandırılmaya başlanmıştır (NAM, 1989: 16). G-15, Soğuk Savaş sonrası dünyada küresel ekonomik düzenin yeniden ve liberal ilkeler doğrultusunda şekillendiği ortamda, yalnızca BM bünyesinde değil, çeşitli uluslararası kurumlar nezdinde Küresel Güney'in çıkarlarını savunabilmek için oluşturulmuştur.

2.10 Endonezya, Cakarta (1-6 Eylül 1992)

Dünyayı ideolojik olarak bölen Berlin duvarının yıkılması ve Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile Bağlantısızlar'ın kuruluş atmosferini oluşturan uluslararası ortamın değişmesi, Bağlantısızlar'ı varoluşsal krizle yüzleşmek zorunda bırakmıştır. Bu kriz, Bağlantısızlar'ı fikir ayrılıklarından uzaklaşmaya yöneltmiştir. Eski dogmatik kurallardan vazgeçilmesi ve yeni dünya düzenine seyirci kalmamak adına Bağlantısızlar'ın yeni oryantasyon kuralları olarak adlandırılan, dünyanın gelişmiş kısmı ile tüm alanlarda işbirliği yapma kararı benimsenmiştir (NAM CSSTC, 2018a: 2). Bağlantısızlar'ın artık kendilerini tanımlamak için yeni bir amaçları vardır; eşit, adil ve yeni bir dünya düzeni inşa etmek ve bu doğrultuda BM sisteminin yeniden yapılanması ve demokratikleşmesi için lider rolü oynamak. Küresel ekonomik sistemin ve BM'nin kapasitesinin kalkınma ve işbirliği doğrultusunda şekillenmesini istemektedirler. Bu bağlamda zirvede, BM'nin yeniden yapılanması için yüksek düzey çalışma grubu kurulması karar verilmiştir (NAM, 1992: 6-9). Güney ve Kuzey'in hiç olmadığı kadar birbirine bağlı olduğu sözleri yine zirvede kendine yer bulurken, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında karşılıklı çıkar ve faydanın gözetildiği, sorumlulukların paylaşıldığı yapıcı bir diyalog şekillendirme çağrısı yapmışlardır. Zirvenin ev sahibi Endonezya Devlet Başkanı Suharto'nun "Güney-Güney ilişkisi değişmeden Kuzey-Güney ilişkisi değişemez" (NAM CSSTC, 2018a: 2) ifadesi, Bağlantısızlar'ın Zirve sonrası döneme bakışını özetlemiştir. Kuzey-Güney diyalogu geliştirilmeye çalışırken, kalkınmanın sağlanması ve Kuzey'e aşırı bağlılığın önüne geçebilmek için Güney-Güney işbirliğinin hayatı olduğu vurgulanmıştır. Kaynakların, uzmanlığın ve deneyimin Güney içerisinde dolaşması için daha etkili ve gerçekçi yöntemler gerektiğinin farkında olan Bağlantısızlar, öncelikli işbirliği alanlarını gıda üretimi ve üretim hacminin artırılması, ticaret ve yatırım olarak belirlemiştir (NAM, 1992: 9).

Kolektif Eylem ve Uluslararası İlişkilerin Demokratikleşmesi İçin Bir Çağrı adını taşıyan bu zirvenin bildirgesinde; Ekonomik ve Sosyal Sorunlar bölümü kapsamında ilk defa Kuzey-Güney Diyalogu ve Güney-Güney İşbirliği başlıklarına özel olarak yer verilmiştir. İlerleyen yıllardaki zirvelerde de Güney-Güney İşbirliği üzerine yoğunlaşma önem kazanmış ve Güney-Güney İşbirliği ayrı başlık altında ele alınmaya başlanmıştır. Cakarta Zirvesi'nde Güney-Güney İşbirliği'nin hayata geçirilmesi ve sürdürülmesi için mali kaynaklara duyulan ihtiyaca da dikkat çekilmiş ve bu alanda Bağlantısızlar'ın düzenlemeler yapması gerektiği belirtilmiştir (NAM, 1992: 9). Cakarta Zirvesi, Bağlantısızlar'ın iki kutuplu sistem sonrası dünyada konumlarını Küresel Güney'in talepleri doğrultusunda ekonomi odaklı olarak belirleyeceklerini ortaya koymuştur.

2.11 Kolombiya, Cartagena de Indias (18-20 Ekim 1995)

Cartagena de Indias Zirvesi'nde, ekonomik sorunlar bölümünde Güney-Güney İşbirliği'ne ayrı bir başlıkta yer verilmiştir (NAM, 1995: 20, 73). Bu başlık altında gelişmiş ülkelerle daha güçlü bir zeminde diyalog kurmayı sağlayacak Güney-Güney İşbirliği potansiyelinin yeterince fark edilmediği belirtilirken, işbirliğine katkı sağlayan örgütler ve kurumlar anılmıştır. Güney-Güney

İşbirliği'ne Bağlantısızlar'ın doğrudan katkısı olarak Güney Merkezi'nin adı geçerken; yine bu dönemdeki TCDC ve G-77 zirvelerinin detayları ile işbirliğine olan katkılarına yer verilmiştir. Güney-Güney ve Kuzey-Güney işbirliği bağlamında, gelişmekte olan ülkelerin ortak hedeflerine ulaşmasında verimlilik sağlamak ve faaliyetlerinin koordinasyonu amacıyla 1994 yılında G-77 ve Bağlantısızlar bir Ortak Koordinasyon Komitesi kurmuşlardır (NAM, 2016: 10).

Bağlantısızlar, Güney-Güney ve Kuzey-Güney işbirliği konularında özellikle Soğuk Savaş sonrası daha görünür olmaya çalışırken, BM çatısı altında hayat bulan UNCTAD'ı geliştirmekte olan ülkelerin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak adına somut adımlar atan başlıca organizasyon olarak gördüklerini belirtmişlerdir (NAM, 1995: 61). Bu zirvede ayrıca Endonezya hükümetinin önerdiği Güney-Güney Teknik İşbirliği İçin Bağlantısızlar Hareketi Merkezi'nin (Non-Aligned Center for South South Cooperation-NAM CSSTC) kurulması fikri onaylanmıştır. Merkez misyon olarak, Güney-Güney İşbirliği'ni güçlendirerek ve geliştirerek ulusal kalkınmayı artırma düşüncesini benimsemiştir (NAM CSSTC, 2018b). Böylelikle kadınların güçlendirilmesinden yenilenebilir enerjiye dek çeşitli alanlarda projelerin hazırlanmasıyla ikili ve çok taraflı işbirliklerinin geliştirilmesi, ortak ve somut bir platform altında desteklenmiştir.

2.12 Güney Afrika, Durban (2-3 Eylül 1998)

Durban Zirvesi Bildirgesi'nde, küresel sorunlar bölümü altında Kuzey-Güney diyaloguna yer verilirken, ekonomik sorunlar bölümü altında da Güney-Güney İşbirliği başlığına yer verilmiştir. Bu başlık altında G-77 ve G-15 zirvelerinin ve bir önceki zirvede kurulması kararlaştırılan Güney-Güney Teknik İşbirliği İçin Bağlantısızlar Hareketi Merkezi'nin katkılarının altı çizilmiştir (NAM CSSTC, 2018b). Güney-Güney İşbirliği'nin güçlendirilmesinin Kuzey ile diyalogun olumsuz etkilenmesi anlamına gelmediği, birbirlerini tamamlayıcı oldukları belirtilmiştir. Güney'in mahrumiyetinin artması, Kuzey'in refahının ekonomik eşitsizliği derinleştirilmesi, mülteci endişesinin doğması, işsizliğin artması ve sosyal bölünmelerin artması gibi konulara dikkat çekilmiştir.

Gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomik sistemde adil bir şekilde yer alabilmek için Güney-Güney İşbirliği'ne katılımlarının giderek arttığı belirtilmiş, özellikle en az gelişmiş ülkelerin ve Afrika ülkelerinin kalkınma girişimlerinin desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır (NAM, 1998: 10) En az gelişmiş ve Afrika ülkelerinin kalkınma girişimlerini desteklemede, BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) destek verdiği üçlü işbirliği çerçevesinde özellikle tarım alanında ulaşılan başarı örneklerine yer verilmiştir. Bu zirvede Bağlantısızlar kendilerini Güney insanların barış ve güven içerisinde yaşama arzularını şekillendirecek bir hareket (Mbeki, 2003) olarak gördüklerini vurgulayarak, Küresel Güney'in kalkınmasını ödev edinen yeni misyonlarını ortaya koymuşlardır.

2.13 Malezya, Kuala Lumpur (20-25 Şubat 2003)

Ekonomik sorunlar bölümünde Güney-Güney İşbirliği Başlığına yer verilmiştir (NAM, 2003: 72). Bu başlık altında Güney-Güney Teknik İşbirliği için Bağlantısızlar Hareketi Merkezi'nin katkıları ve Cenevre'de bulunan Güney Merkezi'nin katkıları anılmıştır. Havana'da 2000 yılında gerçekleştirilen Güney Zirvesi'nde alınan gelişmekte olan ülkelerin ortak çıkarlarını korumak adına Bağlantısızlar ve G-77 arasında işbirliği ve koordinasyonu güçlendirme kararı zirvede olumlu bir şekilde karşılanmıştır.

Bağlantısızların sık sık vurguladığı birey merkezli kalkınmanın, Güney'in seçkin insanların katkılarıyla, proje ve programların yürütülmesinin teşvik edilmesiyle ulaşılabileceğinden bahsedilmiştir. Aynı zamanda bölgesel ve bölgelerarası işbirliğini politik, sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel alanlara yayarak Güney-Güney İşbirliği'ni derinleştirmek ve genişletmek istediklerini belirtmişlerdir. Gelişmiş ülkelere ortaklarla, özellikle de G-8 ülkeleriyle yapıcı ve karşılıklı etkili bir diyalog sağlamak isteyen Bağlantısızlar, Güney'i etkileyecek kararlar alınırken söz sahibi olmak istediklerini ortaya koymuşlardır. Bu yeni rol talebi, Bağlantısızlar'ın varoluşsal amacını yeniden tanımlama olarak görülmektedir (NAM, 2003: 92-94). Böylelikle Bağlantısızlar, G-15'in kuruluşu ile ortaya koydukları dengeli Kuzey-Güney diyalogu talebin yinelemişlerdir.

2.14 Küba, Havana (15-16 Eylül 2006)

Havana Zirvesi'nde, kalkınma, sosyal haklar ve insan hakları sorunu bölümü altında Güney-Güney İşbirliği'ne ayrı bir başlıkta yer verilmiştir (NAM, 2006). G-77'nin ikinci Güney Zirvesi'nde kurulması kararlaştırılan Kalkınma ve İnsani Yardım İçin Güney Fonu, Güney-Güney Teknik İşbirliği için Bağlantısızlar Hareketi Merkezi'nin (NAM CSSTC) yetiştirme ve kapasite geliştirme programları ve Güney-Güney İşbirliği'nin geliştirilmesine katkılarıyla anılmıştır. G-77 ile koordinasyon sağlayarak Güney-Güney İşbirliği bağlamında varlıklarını arttırmak istediğini ortaya koymuştur. Bu amaçla, Bağlantısızlar'ın uluslararası arenada Güney'in meşru çıkarlarını gözetmek için diğer örgütler ile yakın ilişkiler kurmasının önemine dikkat çekilmiştir (NAM, 2006). Böylelikle Bağlantısızlar Hareketi, Soğuk Savaş'ın ardından varoluş krizini faaliyetlerini Güney-Güney İşbirliği'ne kaydırarak aşacağını kesin biçimde ortaya koymuştur.

2.15 Mısır, Şarm El-Şeyh (11-16 Temmuz 2009)

Şarm El-Şeyh Zirvesi'nde kalkınma, sosyal haklar ve insan hakları sorunu bölümü altında Güney-Güney İşbirliği özel başlığına yer verilmiştir. Bu başlık altında Güney-Güney İşbirliği'ne yönelik çeşitli bölgesel ve küresel girişimlere dikkat çekilmiştir. Bunlar; G-77 tarafından ortaya konan Havana Eylem Planı, Marakeş Güney-Güney İşbirliğini Uygulama Planı ve Doha Eylem Planıdır. Gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğini geniş bir çerçevede ele alan bu planların yanı sıra Latin Amerika ülkelerinin başlattığı veya içinde yer aldıkları Güney Bankası ve ALBA'nın faaliyetleri gibi bazı bölgesel ekonomik ve finansal işbirliği girişimleri bu zirvede Güney-Güney İşbirliği başlığı altında anılmıştır (NAM, 2009: 83-84). Böylelikle 1990'lardan itibaren yükselen bölgesel işbirliği anlaşmalarının ve kurulan örgütlerin Güney-Güney İşbirliği'ne katkıda bulunma potansiyellerine dikkat çekilmiştir.

2.16 İran, Tahran (26– 31 Ağustos 2012)

2006 Havana Zirvesi'nden bu yana yapıldığı gibi Tahran Zirvesi'nde de kalkınma, sosyal haklar ve insan hakları sorunu bölümü altında Güney-Güney İşbirliği özel başlığına yer verilmiştir. 2009'da Nairobi'de düzenlenen BM Güney-Güney İşbirliği Konferansı'nın Sonuç Belgesi ile Venezuela'da yine 2009 yılında ikincisi gerçekleştirilen ve başlıca misyonu işbirliği olan Afrika-Güney Amerika Zirvesi'nin Güney-Güney diyalogunu arttırmaya yönelik adımlar olduğu belirtilmiştir. Endonezya'da bulunan Güney Merkezi'nin akademik alanlarda değişim programlarını geliştirmesi, Hindistan'da bulunan Bağlantısızlar ve Diğer Gelişmekte Olan Ülkeler Bilim ve Teknoloji Merkezi'nin Güney-Güney İşbirliği'ni bilim ve teknoloji alanlarında desteklemesi, Orta Amerika Bütünleşme ve Kalkınma Projesi ve üye OPEC ülkeleri de dahil olmak üzere Bağlantısızlar'ın kendi aralarında oluşturdukları ikili işbirliği ve finansal destek ağları Güney-Güney İşbirliği başlığı altında anılmıştır (NAM, 2012: 117-119). Bu gelişmelere rağmen Zirve, Arap Baharı sürecinde ve Suriye'deki gerilimin tırmandığı bir dönemde İran'da düzenleniyor olması nedeniyle üyeler arasında siyasi gerilimlere sahne olmuştur.

2.17 Venezuela, Margarita (13-18 Ekim 2016)

Kalkınma İçin Barış, Egemenlik ve Dayanışma başlığı altında düzenlenen on yedinci zirvede yine kalkınma, sosyal haklar ve insan hakları sorunu bölümü altında Güney-Güney İşbirliği özel başlığına yer verilmiştir. Bu başlık altında 2013 yılında Ekvator Ginesi'nde düzenlenen üçüncü Afrika-Güney Amerika Zirvesi ile BM ve Katar'ın ortak organizasyonu ile 2014 yılında Doha'da ilki düzenlenen Arap Ülkeleri Bölgesel Güney-Güney Kalkınma Fuarı anılmıştır. G-77 ve Bağlantısızlar arasında 1990'lı yılların sonunda oluşturulan Ortak Koordinasyon Kurulu'nun, BM reformları doğrultusunda gelişmekte olan ülkelerin ortak çıkarlarını koruyarak Güney-Güney İşbirliği'ni derinleştirilmesi ve genişletmesinin önemi, önceki zirvelerde olduğu gibi bu zirvede de belirtilmiştir. Ancak zirvede konuya ek olarak 2015 Sonrası Kalkınma Gündemi'ne de yer verilmiştir. Gelişmekte olan ülkelere dair ayrımcı, çarpıtılmış haberlere karşı 1977 yılında kurulan Bağlantısızlar Hareketi Yayın Organizasyonu'nun (BONAC) tekrar canlandırılmasının gerekliliği ve bu bağlamda Venezuela merkezli TELESUR'un tecrübelerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir (NAM, 2016: 143-145). Bu zirvede farklı ideolojik gündemlerle şekillenmiş Latin Amerika ve

Karayıpler'deki bölgesel bütünleşme girişimlerine özel başlıklar ayrılması, Bağlantısızlar'ın Güney-Güney İşbirliği'nin esnek ve farklı yorumlarını benimsemeye açık olduklarını ortaya koymuştur.

Sonuç

1955 Bandung Konferansı ile dünyaya takdim edilen ve 1961'de Belgrad'da resmen kurulan Bağlantısızlar Hareketi, üyelerin ideolojik kaygıları ve henüz bağımsızlığını kazanmamış sömürge ülkelerin mücadeleleri çerçevesinde ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, kuruluşu takip eden ilk yıllarda, ortaklıklarını sağlamlaştırmanın yanı sıra siyasi ve askerî bağımsızlığın pekiştirilmesi üyelerin öncelikli amaçları olmuştur. Bağlantısızlar, varoluş koşullarının dramatik bir şekilde değiştiği Soğuk Savaş'ın sonlamasıyla birlikte yeni arayışlar içine girmiş, ekonomik kaygılar doğrultusunda politika gütmeye başlamışlardır. Elbette bu dönüşüm tek bir olayla yaşanmamış, 1980'lerle birlikte gözlemlenmeye başlamıştır. Ancak Bağlantısızlar'ın Güney'in temsilcisi olarak anılmak istemesi, Güney kavramının uluslararası gelişmelerden radikal bir şekilde etkilenen doğası ile birleşince, Bağlantısızlar Hareketi'nin dönüşümünde Soğuk Savaş'ın sona ermesine atfı yapmayı kaçınılmaz kılmaktadır. 2000'lerle beraber ise Bağlantısızlar Güney'i etkileyecek kararlar alınırken söz sahibi olma isteklerini ortaya koymuşlardır.

Bağlantısızlar, kuruluş ilkeleri bağlamında uluslararası ilişkilerde daha aktif bir konumda olmayı hedeflemişlerdir. Zirvelerinde sık sık tekrar ettikleri üzere özellikle uluslararası ekonomik ilişkiler ve işbirliği konularında öncü rol oynadıklarını iddia etmişlerdir. UNCTAD'ın ilk toplantısının 1964 yılında, Bağlantısızlar'ın ilk zirvesini takiben gerçekleşmesini, özellikle Güney-Güney İşbirliği'nde yol gösterici olduklarının kanıtı olarak öne sürmektedirler (NAM, 1983: 65). Güney-Güney İşbirliği'nin ortaya çıkış sürecinde ve ilerlemesinde Bağlantısızlar Hareketi, G-77, BM kurumları ve diğer Güney aktörlerinin somut girişimleri arasında doğrudan işbirliğinin altı çizilmektedir. Bağlantısızlar Hareketi ve G-77 başta olmak üzere, bu dönemde Güney-Güney İşbirliği kurumları gelişmiş veya geliştirilmiştir. Güney'in kendi içinden çıkan bir oluşum sayılabilecek Bağlantısızlar Hareketi; ideolojik kaygıların öne çıktığı siyasi bağımsızlığı önceleyen varoluş ilkelerinin yerini zamanla ekonomik kaygılara bıraktığı (Sönmezoğlu, 2011: 7), Güney olarak ifade edilen kavramın içinde yer alan bütün aktörleri kucaklayan bir örgüt olarak varlığına devam etme vizyonu çalışmada kronolojik sıra ile incelen zirvelerin içerikleri ile ortaya konulmuştur. İlk zirve metninde, Güney kavramına yer verilmezken, işbirliği kelimesine de rastlanmamıştır. 1964 yılında yapılan ikinci zirve toplantısıyla birlikte işbirliği vurgusu yapılmaya başlanmış, gelişmekte olan ülkeler arasında işbirliğini geliştirme amacı zirvelerde yer bulmaya başlamıştır. 1970 yılında yapılan üçüncü zirvede Güney-Güney İşbirliği çerçevesinde işbirliğini teşvik eden gelişmekte olan ülkeler arasında kolektif özgüven kavramının ilan edilmesi ve 1973 yılında gerçekleşen dördüncü zirvede Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen'in kurulması için çağrıda bulunulması, Güney politikalarını analiz etmek üzere kullanılan önemli kavramları doğurmuştur. Güney ülkelerinin birlikte hareket ederek uluslararası sistemde daha görünür olmaları gerektiğini savunan bu girişimler, Güney-Güney İşbirliği'nin teorik zeminini hazırlamıştır.

Buenos Aires Eylem Planı'nın ilan edilmesinden sonra gerçekleşen zirvelerde ortaya çıkan Güney aktörleri arasında geliştirmek istenen işbirliğinde kimin başat rolü üstleneceği problemi ile, Bağlantısızlar'ın Güney politikalarında varlığının ve Güney'e dair sahiplenici söyleminin arttığı görülmektedir. Bağlantısızlar'ın, G-77'nin kurulduğu ilk yıllardan itibaren G-77 ile işbirliği çağrısı, bu söylem ile örtüşmektedir. 1983 yılında gerçekleşen Yeni Delhi zirvesinde Güney ve Güney-Güney İşbirliği kavramlarına ilk defa yer verilmiştir. Güney kavramının sosyal bilimler literatürüne girmesi 1960'lı yıllara dayanırken, Bağlantısızlar Hareketi tarafından kullanılmaya başlanması için zaman geçtiği görülmektedir. BM çerçevesindeyse Güney-Güney İşbirliği kavramına ilk defa 1983 yılında Belgrad'da yapılan UNCTAD konferansında, denizcilik taşımacılığının geliştirilmesi konusunda doğrudan yer verilmiştir. Aynı yıl mart ayında düzenlenen Bağlantısızlar zirvesinde de Güney-Güney İşbirliği kavramına ilk defa verilmesi, bu farklı çatılar altında hareket eden iki oluşumun paralel kararlar aldığını tekrar göstermektedir.

Gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğinin Güney-Güney İşbirliği üzerinden kavramsallaştırılması ve kavramın kullanımının artması, işbirliğinin yoğunlaştığını gösteren doğru

orantılı bir tablo çizmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile varoluşsal kriz ile yüzleşen Bağlantısızlar, dünyanın gelişmiş kısmı ile tüm alanlarda işbirliği yapmaya karar vermiş, kendilerini tanımlamak için yeni bir amaç belirlemişlerdir: eşit, adil ve yeni bir dünya düzeni inşa etmek ve bu doğrultuda BM sisteminin yeniden yapılanması ve demokratikleşmesi için lider rolü oynamak. Bu bakış açısı değişiminin görüldüğü 1992 Zirvesi'nde, Güney-Güney İşbirliği'ne ayrı bir başlıkta değinilmiş ve bu tarihten itibaren de özel başlıklar altında olmak üzere, bütün zirvelerde giderek artan hacimde yer verilmiştir. 2000'lere gelindiğinde Bağlantısızlar, Güney'i etkileyecek kararlar alınırken söz sahibi olmak istemektedirler. Bu bağlamda Güney'i kapsayan küresel politikaların içinde olma gerekliliği ve Güney-Güney İşbirliği'nin BM tarafından Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile bağdaştırılması, Bağlantısızlar Hareketi'ni de Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde politikalar üretmeye yönlendirmiştir. Son zirvesi Kalkınma İçin Barış, Egemenlik ve Dayanışma başlığı altında 2016 yılında gerçekleşen Bağlantısızlar Hareketi'nin G-77 ile oluşturulan Ortak Koordinasyon Kurulu'nun faaliyetleri çerçevesinde gelişmekte olan ülkelerin ortak çıkarları bağlamında BM sisteminin işleyişinde reformların gerçekleşmesini sağlamak ve Güney-Güney İşbirliği'ni derinleştirmek, varoluş amacına dönüşmüştür.

Kaynakça

Anderson, Spencer, (2018), "A history of the past 40 years in financial crises", <http://www.ifre.com/a-history-of-the-past-40-years-in-financial-crises/21102949.fullarticle> (Erişim Tarihi: 27.06.2018).

Aydın, Mehmet Korkud, (2018), "Bandung Konferansı ve Türk Basınına Yansımaları", **Turkish Studies, History**, C. 24, N. 13, s. 33-60.

Cabana, Silvia Lopez, (2014), **Chronology and History of South-South Cooperation an Ibero-american Contribution**, SEGIB Working Document, <https://www.segib.org/wp-content/uploads/Chrono-South-South2014.pdf> (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

BAPA (Buenos Aires Plan of Action), (1978, 30 August-12 September), **Report of the United Nations Conference on Technical Cooperation among Developing Countries**, <https://www.unsouthsouth.org/bapa40/documents/buenos-aires-plan-of-action>, (Erişim Tarihi: 27.01.2019).

Çelik, Ercüment, (2016), "Güney Sosyolojisi'nin Yükselişi ve Türkiye'de Sosyoloji İçin İfade Edebileceği Anlamlar", **Mülkiye Dergisi**, V. 40, N. 4, s. 113-147.

Dabène, Olivier, (2012, 25 May), **Explaining Latin America's Fourth Wave of Regionalism Regional Integration of a Third Kind**, Paper presented at the Congress of the Latin American Studies Association, San Francisco, CA.

Di Nicola, Vincenzo, (2017), "The Global South: An Emergent Epistemology" https://www.researchgate.net/publication/325039314_The_Global_South_An_Emergent_Epistemology, (Erişim Tarihi: 10.01.2019).

Dieter, Heriber- Lamb, Guy- Melber, Henning, (2001), "Prospects for Regional Co-operation in Southern Africa", **Regionalism and Regional Integration in Africa: A Debate of Current Aspects and Issues**, Discussion Paper 11, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala.

Dinkel, Jürgen, (2014), "To Grab the Headlines in the World Press": Non-Aligned Summits as Media Events", **The Non-Aligned Movement and the Cold War: Delhi - Bandung – Belgrade**, (Editörler: Natasa Miskovic, Harald Fischer-Tiné ve Nada Boskovska), Routledge, London & New York, s. 207-223.

Dinkel, Jürgen, (2016), "Third World Begins to Flex its Muscles: The Non-Aligned Movement and the North-South Conflict during the 1970s", **Neutrality and Neutralism in the Global Cold War: Between or Within the Blocs?**, (Editörler: Sandra Bott, Jussi M. Hanhimaki, Janick Schaufelbuehl ve Marco Wyssvd), Routledge, London & New York: Routledge, s. 108-124.

Dinkel, Jürgen, (2019), **The Non-Aligned Movement: Genesis, Organization and Politics 1927-1992**, Brill, Leiden.

“Final Communiqué of the Asian-African conference of Bandung (24 April 1955)”, http://franke.uchicago.edu/Final_Communique_Bandung_1955.pdf (Erişim Tarihi: 07.08.2019).

Fischer, Karin, (2016), “Collective Self-Reliance: failed idea or still a valuable contribution worth considering?”, **(Conflicting) Political Ontologies and Implications for Transformative Action Conference**, Ljubljana, 27 May 2016, s. 1-12.

Goldstein, Joshua S. ve Pevehouse, Jon C., (2015), **Uluslararası İlişkiler**, (Çev. Haluk Özdemir), BB101 Yayınları, Ankara.

Heywood, Andrew, (2007), **Siyaset**, Adres Yayınları, Ankara.

Horowitz, David, (1966), **Hemispheres North and South: Economic Disparity among Nations**, Johns Hopkins University Press, Baltimore, MD.

Mbeki, Thabo, (20.02.2003), “Statement by H.E. Mr. T M Mbeki, President of the Republic of South Africa on the XIII Summit of the Non-Aligned Movement”, http://www.southafrica-newyork.net/pmum/view_press_release.php?release=4737284 (Erişim Tarihi: 22.11.2018).

Matthews, Alan, (2003), **Regional Integration and Food Security in Developing Countries**, Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, <http://www.fao.org/3/y4793e/y4793e0a.htm>

Matthies, Volker, (1979), “Collective Self-Reliance: Concept and Reality”, **Intereconomics**, V. 14, 2, s. 75-79.

Munro, Andre, (2015), “Non-Aligned Movement”, **Encyclopædia Britannica**, <http://www.britannica.com/topic/Non-Aligned-Movement> (Erişim Tarihi: 02.04.2018).

Non-Aligned Movement (NAM), (06.09.1961), “1st Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/1st_Summit_FD_Belgrade_Declaration_1961.pdf (Erişim Tarihi: 06.08.2018).

NAM, (10.09.1964), “2nd Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/2nd_Summit_FD_Cairo_Declaration_1964.pdf (Erişim Tarihi: 19.09.2018).

NAM, (8-10.09.1970), “3rd Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/3rd_Summit_FD_Lusaka_Declaration_1970.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2018).

NAM, (5-9.09.1973), “4th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/4th_Summit_FD_Algers_Declaration_1973_Whole.pdf (Erişim Tarihi: 19.12.2018).

NAM, (16-19.08.1976), “5th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/5th_Summit_FD_Sri_Lanka_Declaration_1976_Whole.pdf (Erişim Tarihi: 29.12.2018).

NAM, (3-9.09.1979), “6th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, (Erişim Tarihi: 12.11.2018).

NAM, (7-12.03.1983), “7th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/7th_Summit_FD_Ne_Delhi_Declaration_1983_Whole.pdf (Erişim Tarihi: 01.09.2018).

NAM, (1-6.09.1986), “8th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/8th_Summit_FD_Hare_Declaration_1986_Whole.pdf (Erişim Tarihi: 25.11.2018).

NAM, (4-7.09.1989), “9th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/9th_Summit_FD_Belgrade_Declaration_1989_Whole.pdf (Erişim Tarihi: 17.08.2018).

NAM, (1-6.09.1992), “10th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/10th_Summit_FD_Jakarta_Declaration_1992_Whole.pdf (Erişim Tarihi: 14.12.2018).

NAM, (18-20.10.1995), “11th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/11th_Summit_FD_Cartagena_Declaration_1995_Whole.pdf (Erişim Tarihi: 09.09.2018).

NAM, (29.08-03.09.1998), “12th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/12th_Summit_FD_Durban_Declaration_1998.pdf (Erişim Tarihi: 17.11.2018).

NAM, (24-25.02.2003), “13th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/13th_Summit_of_the_NonAligned_Movement_Final_Document_Whole.pdf (Erişim Tarihi: 27.12.2018).

NAM, (11-16.09.2006), “14th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/14NAMSummit-Havana-Compiled.pdf (Erişim Tarihi: 21.11.2018).

NAM, (11-16.07.2009), “15th Summit Conference of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/15Summit-Final-Compiled.pdf (Erişim Tarihi: 07.12.2018).

NAM (26-31.08.2012), “16th Summit of Heads of State or Government of the Non-Aligned Movement”, [http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/16thSummitFinalDocument\(NAM2012-Doc.1-Rev.2\).pdf](http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/16thSummitFinalDocument(NAM2012-Doc.1-Rev.2).pdf) (Erişim Tarihi: 13.12.2018).

NAM, (17-18.09.2016), “17th Summit of Heads of State and Government of the Non-Aligned Movement”, http://cns.miis.edu/nam/documents/Official_Document/XVII-NAM-Summit-Final-Outcome-Documents-ENG.pdf (Erişim Tarihi: 06.10.2018).

NAM, (2019), “About NAM”, <https://mnoal.org/nam-about/> (Erişim Tarihi: 06.08.2019).

Non-Aligned Movement Center for South-South Cooperation (NAM CSSTC), (2018a), “NAMCSSTCHistoricalBackground” <http://csstc.org/AboutNAMCS/NAM%20CSSTC%20Historical%20Background.pdf> (Erişim Tarihi: 07.12.2018).

NAMCSSTC(2018b), “Mission, Vision and Objective”, http://csstc.org/v_ket1.asp?info=22&mn=2 (Erişim Tarihi: 16.12.2018).

Oglesby, Carl, (1969), “Notes on a Decade Ready for the Dustbin”, *Liberation*, V. 14, N. 5, s. 5-19. https://archive.org/stream/510.liberation.AugustSeptember1969/510.liberation.AugustSeptember1969_djvu.txt (Erişim Tarihi: 15.01.2019).

Praselj, Eduardo, (2014, 19 Mayıs), “Financial Support to South-South Cooperation: The Caracas Programme of Action (CPA) and the Perez-Guerrero Trust Fund (PGTF)”, *UN Chronicle*, <https://www.un.org/en/chronicle/article/financial-support-south-south-cooperation-caracas-programme-action-cpa-and-perez-guerrero-trust-fund> (Erişim Tarihi: 13.01.2019).

Rigg, Jonathan, (2015), “The Global South”, <https://web.archive.org/web/20160605105211/http://gssc.uni-koeln.de/node/458>, (Erişim Tarihi: 09.02.2019).

South African Institute of International Affairs (SAIIA), (2016), **Highlights**, SAIIA, Johannesburg.

Sander, Oral, (2013), **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Yayınevi, Ankara.

Sauvant, Karl P., (1982), “Orgazinal Infrastructure for Self-rliance: the Non-aligned Countries and the Group of 77”, **The Principles of Non-alignment: The Non-aligned Countries in the Eighties: Results and Perspectives**, (Editör: Hans Köchler), International Progress Organization, Vienna - Third World Centre, London, s. 186-219.

Sönmezoğlu, Faruk, (2005), **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, (4. Baskı). Filiz Kitabevi, İstanbul.

Sönmezoğlu, Faruk, (2011), “Bağlantısız Üçüncü Dünya’dan ‘Çevre Ülkeleri’ne”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, S. 41, s. 1-8.

Sridharan, Kripa, (2018), “G-15 and South: South Cooperation: Promise and Performance”, **Third World Quarterly**, V. 19, 3, s. 357-373.

Sukarno, Achmed, (18.04.1955), “Opening address given by Sukarno”, **Bandung Conference**, https://www.cvce.eu/content/publication/2001/9/5/88d3f71c-c9f9-415a-b397-b27b8581a4f5/publishable_en.pdf (Erişim Tarihi: 15.09.2019).

T.C. Kalkınma Bakanlığı, “Güney-Güney İşbirliği” (2019), <http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFBDD58326B625629F1> (Erişim Tarihi: 03.08.2019).

The Brandt Commission, (1980). **Common Crisis North-South: Cooperation for World Recovery**, MIT Press, Cambridge, Massachussetts.

The South Commission, (1990), **The Challenge to the South: The Report of the South Commission**, Oxford University Press, New York.

Timossi, Adriano José, (2015), “Revisiting the 1955 Bandung Asian-African Conference and Its Legacy”, **South Bulletin**, 85, <https://www.southcentre.int/question/revisiting-the-1955-bandung-asian-african-conference-and-its-legacy/> (Erişim Tarihi: 11.12.2018).

Tosunoğlu, B. Tuğberk ve Erten, Ceyda, (2014), “Kuzey-Güney Ayırımı ve Güneyin Yükselişi: Kalkınma Retoriğinde Yeni Kutuplaşma Tartışmaları”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar**, C. 51, S. 590, s. 19-31.

United Nations (U.N.), (01.05.1974), “Programme of Action on the Establishment of New International Economic Order”, <http://www.un-documents.net/s6r3202.htm> (Erişim Tarihi: 19.12.2018).

United States Congress House Committee on International Relations (1976), **North-South Dialogue: Report of a Staff Study Mission to the Conference on International Economic Cooperation held in Paris, December 16-19, 1975**, U.S. Govt. Print. Off., Washington, <https://archive.org/details/nortialog00unit> (Erişim Tarihi: 07.08.2019).

Vohra, N.N. ve Mathews, K., (1997), **Africa, India and South-South Cooperation**, Har-Anand Publications, New Delhi.

Wyss, Marco - Hanhimäki, Jussi M. – Bott, Sandra – Schaufelbuehl, Janick, (2016), “Introduction: A Tightrope Walk- Neutrality and Neutralism in the Global Cold War”, Bott, Sandra vd. (Der.), **Neutrality and Neutralism in the Global Cold War: Between or Within the Blocs?**, Routledge, London & New York, s. 1-14.